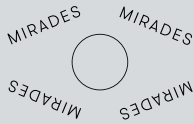

CONSTRUIR

DRAC MÀGIC
CULTURA AUDIOVISUAL

CLARA CAMPOAMOR, LA DONA OBLIDADA

Dossier pedagògic de la pel·lícula per treballar a l'aula
Recomanada per a ESO

Drac Màgic

Sant Pere Mitjà, 66 08003 Barcelona
Tel. 93 216 00 04
inscripciones@dracmagic.cat
www.dracmagic.cat
www.construirmirades.dracmagic.cat

Amb el suport de

Ajuntament de
Castelló

Pacto de Estado
contra la violencia de género

ÍNDEX

- 3** **Què treballem**
- 4** **Fitxa tècnica i sinopsi**
- 5** **La figura de Clara Campoamor**
Produccions catalanes especialitzades
- 7** **Els drets de les dones a la pantalla**
Pel·lícules per l'assoliment de la democràcia plena
- 9** **Cinema i memòria històrica**
La pràctica memorística
- 11** **Proposta d'activitats**
Abans del visionat
Després del visionat
- 16** **Documentació relacionada**

QUÈ TREBALLEM

- La figura de Clara Campoamor
- Els drets de les dones a la pantalla
- Cinema i memòria històrica

Victoria Kent i Clara Campoamor representades a la pel·lícula de Laura Mañá. Foren dues de les tres dones diputades de la II República i van defensar posicionaments contraris sobre el sufragi femení.

FITXA TÈCNICA

Títol original: *Clara Campoamor, la dona oblidada*

Direcció: Laura Mañá

Guió: Yolanda Garcia Serrano,
Rafa Russo

Música: Xavier Capellas

Fotografia: Sergi Gallardo

Interpretació: Elvira Mínguez,
Mónica López, Antonio de la Torre,
Joan Carreras

País: Espanya

Any: 2011

Durada: 90 minuts

Gènere: Històric

SINOPSI

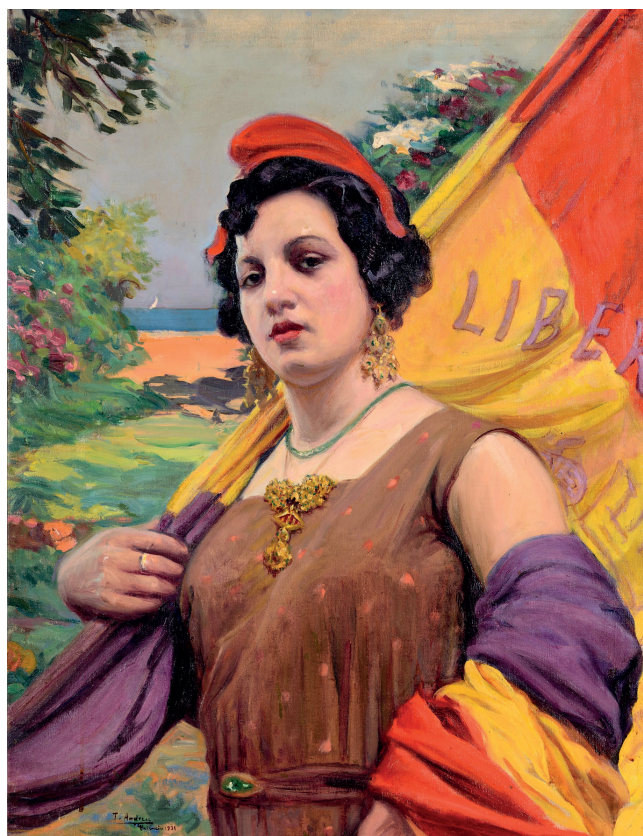
Una *tv-movie* sobre la dona que va fer possible el sufragi femení a Espanya.

Una pel·lícula sobre la seva lluita i sobre com ha estat oblidada.

LA FIGURA DE CLARA CAMPOAMOR

Amb la proclamació de la II República espanyola, l'Abril de 1931, va tenir lloc un gran desplegament cultural i social que va marcar un pas destacat en l'alliberament de les dones, marcat especialment per l'assoliment del dret a vot. La volguda transformació de la societat no només es limitava, però, a un segment de la població: les aspiracions de democratització i modernització, reclamades pels sectors intel·lectuals i polítics, s'havien estès als moviments de masses. De l'abril de 1931 al juliol de 1936 és considerat un dels períodes de més progrés de en la història nacional. Va ser l'època en què, finalment, moltes dones van veure com els seus drets s'escoltarien i es legislarien, en part, per l'activisme feminista d'un gruix incansable; en part, per les idees provinents de l'arribada del socialisme utòpic al país. Per exemple, les dones s'incorporaven a la vida política, es va aprovar la llei del divorci i es van acceptar moltes reformes significatives al terreny laboral. De fons, existia la idea d'acabar amb el rol que atorgava la societat a les dones, relegades a l'àmbit domèstic i privat, dedicada només a fer de mares i esposes. Exemptes de la vida pública i política, les lleis no només no les tenien en compte sinó que sovint anaven en contra d'elles, com pot apreciar-se en una de les primeres escenes de la pel·lícula *Clara Campoamor, la dona oblidada* (2011), en relació a la custòdia d'un infant nascut fora del matrimoni. Es tracta d'una escena gens casual per encetar la pel·lícula, que serveix de presentació del personatge de Clara Campoamor. En primer lloc perquè ens mostra una dona que als anys 30 exercia d'advocada quan la majoria de dones no tenien formació ni treballaven fora de casa;

en segon lloc, per la seva defensa aferrissada que fa de la dona a qui representa, en un cas regit per una llei injusta i patriarcal. Tant per insòlita per l'època com per excepcional per la integritat del personatge, la directora de la pel·lícula, Laura Mañá, fa d'aquesta escena inaugural una autèntica declaració d'intencions. Com si es tractés d'una situació premonitòria, funciona com paradigma del tipus de lluita i la determinació Clara Campoamor, en una comesa que es trasllada al Parlament, on la diputada no va parar fins a aconseguir l'aprovació per primera vegada del sufragi universal femení.

Alegoría de la República Española (1931), de Teodoro Andreu.

Tot i així, és important assenyalar que el triomf de l'esquerra a les eleccions o la República no significaven de facto unes millors condicions de vida per a les dones, ja que hi havia moltes resistències. Per exemple, part de l'esquerra espanyola i republicana opinava que permetre el ple accés a les dones a la participació

democràtica en aquelles circumstàncies (amb un percentatge d'analfabetisme elevat) podria posar en perill el règim polític republicà. Els principals opositors a Clara Campoamor, inclús del seu partit polític, argumentaven que el vot de les dones podria ser manipulat pel confessor o el marit, negant-ne l'autonomia o el criteri propi. Ella, però, fou contundent: “*No es posible sentar el principio de que se han de conceder unos derechos si han de ser conforme con lo que nosotros deseamos y, previendo la contingencia de que pudiese no ser así, revocarlos el día de mañana. Eso no es democrático*”, sentenciava la diputada el setembre de 1931. Així, va guanyar aquell mateix any la votació al Parlament que impulsava, per primer cop a Espanya, l'assoliment del vot femení.

Produccions catalanes especialitzades

En les darreres dècades, la indústria audiovisual catalana ha explotat el gènere de les ficcions històriques amb *tv-movies* o pel·lícules. Són produccions que combinen el drama amb el rigor històric, pensades per a tots els públics, amb voluntat d'entreteniment i pedagògica sobre un cert període. D'aquestes produccions, una bona part s'ha fet ressò d'episodis propers a la Segona República, la Guerra Civil Espanyola i la Postguerra. És habitual que les ficcions històriques prenguin la literatura de punt de partida, sovint fruit de rigoroses investigacions per part de qui l'escriuen. La pel·lícula *Clara Campoamor, la dona oblidada*, està basada en el llibre d'Isaías Lafuente *La mujer olvidada. Clara Campoamor y su lucha por el voto femenino* (Ediciones Temas de Hoy, 2006). Escrit de forma novel·lada, en primera persona, facilitava l'adaptació a un guió literari i després cinematogràfic, que finalment esdevé pel·lícula.

Un altre títol ben popular que ha seguit uns passos similars és *Pa negre* (Agustí Villaronga, 2010), basat en la novel·la homònima d'Emili Teixidor. Es tracta d'una història narrada des del punt de vista de l'Andreu, un infant que viu directament els efectes de la cruesa dels conflictes bèl·lics. Ambientada en la postguerra rural, el cineasta es basa en la focalització interna per descobrir-nos trames i arguments que viu el protagonista. La tria del nen com a centre de la narració fa que moltes converses entre adults quedin fora de camp, de les quals un nen també n'estaria al marge. La càmera subjectiva, a l'altura del ulls del protagonista, és un altre recurs que dota de versemblança la història i la converteix, també, en un relat de creixement, amb totes les llums i ombres. El realitzador de *Pa negre* (2010) també ha fet, anys més tard, la versió filmada del llibre de Joan Sales *Incerta glòria*, conegut com la novel·la de la Guerra Civil. Villaronga crea una altra polida adaptació històrica que l'està consagrant en el gènere, si és que aquest existeix, de cinema de guerra i postguerra.

Una altra relat explorat des dels reportatges, les investigacions i finalment, la ficció televisiva, és *La llum d'Elna* (Sílvia Quer, 2017), sobre la Maternitat d'Elna de la Catalunya Nord. Creada per l'enfermera Elizabeth Eindenbenz, l'espai serví de casa d'acollida per a dones republicanes embarassades que fugien d'Espanya o dels alemanys nazis. La versió televisada és una pel·lícula coral i eminentment femenina centrada en el moment que les autoritats de Vichy volen tancar la Maternitat. Com a les dues pel·lícules de Villaronga, a la de Sílvia Quer no hi falta el to de melodrama per mantenir la tensió, una estratègia habitual d'aquest tipus de produccions que, de rebot, s'ocupen de re-interpretar un dels episodis més tràgics del segle XX.

ELS DRETS DE LES DONES A LA PANTALLA

La *tv-movie* de Laura Mañá *Clara Campoamor, la dona oblidada* se centra en un període molt concret de la vida de la política, escollit especialment per la seva transcendència històrica. Es tracta de l'exercici al Parlament durant l'època que va ser diputada pel Partit Radical i la confrontació d'una societat, també d'esquerres, que a la pràctica no reconeixia la igualtat de les dones. Les trifulgues, les argumentacions i els atacs personals cap a ella pel posicionament ideològic queden retratats a la pel·lícula en l'àmbit formal i en l'informal, fent política o amb la família, així com la perseverança per aconseguir el que ella creia que era de justícia.

Existeix molta filmografia dedicada a reconèixer les aportacions de les dones a la història, així com les reivindicacions i lluites per l'assoliment dels seus drets. De fet, en el terreny dels drets democràtics, com que no han estat garantits des de sempre, moltes pel·lícules s'han dedicat a recordar els moments de transició i lluita cap al sufragi femení universal. Són, doncs, basades en fets reals, tot i que es prenguin llicències narratives per encaixar en el format cinematogràfic.

En la ficció, algunes d'elles es poden adscriure al gènere de drama històric i d'altres al de *biopic*, en funció del pes que tingui el personatge protagonista en la construcció de la història. Com ja s'ha comentat, el *biopic* (de biografia i *picture*, pel·lícula sobre la biografia d'algú) pren de referència la vida d'una persona destacada per les seves aportacions a la societat, com per exemple el film *Marie Curie* (Marie Noëlle, 2016), sobre la científica premiada doblement amb el Nobel de Física i Química; o *La ley* (Christian Faure, 2014), sobre la ministra francesa de Sanitat Simone Veilquan, i el debat parlamentari que va protagonitzar l'any 1974 sobre la legalització de l'avortament. L'encàrrec que li havia fet el president francès Valéry Giscard d'Estaing no era senzill: defensar el text davant parlamentaris molt reticents a ampliar la llei a favor dels drets de les dones. Veil, però, els afrontà amb tenacitat i fermesa mentre la premsa i la societat franceses seguien amb lupa els esdeveniments.

Per contra, els drames històrics recreen un moment concret amb la creació d'un o diversos personatges que permetin l'aproximació al moment social específic en què transcorre la pel·lícula: unes lluites, unes reivindicacions, uns malestars i uns assoliments. La importància rau més aviat en aquests processos, sovint col·lectius, que no pas amb els detalls específics de les vides individuals, com succeeix a *Pago justo* (Nigel Cole, 2010). Corria l'any 1968 quan gairebé dues-centes cosidores de la planta Ford de Dagenham, a Londres, van organitzar una vaga per reivindicar la igualtat de salaris respecte als homes per acabar aconseguint l'aprovació de la Equal Pay Act. La pel·lícula és, doncs, un reconeixement a les lluites feministes de les cosidores de la Ford.

Fotograma de *Suffragistas* (2015), amb les protagonistes al centre.

Pel·lícules per l'assoliment de la democràcia plena

Com que cada país té el seu propi recorregut històric en termes de permetre votar a les dones, es podria dir que cada país té una pel·lícula en potència sobre aquesta qüestió.

La tradició de les sufragistes angleses es remunta a les vigílies de la I Guerra Mundial, on la majoria d'elles provenien de classe obrera i no de classes benestants. Així ho explica *Suffragistas* (Sarah Garvon, 2015), un film que proposa una mirada sobre la lluita per al dret de vot i el reconeixement del sufragi universal, però també és una observació sobre l'apropiació de l'espai públic per part de les sufragistes, que van passar a ocupar els carrers amb concentracions, mítings i accions directes; sobre la seva lluita per la igualtat en el treball i contra els abusos sexuals que s'hi produïen; sobre el qüestionament del llenguatge sexista, quan reclamaven la substitució de la paraula home per persona; sobre la revisió dels drets de família i patrilinialitat; sobre el dret a la custòdia parental de les mares, que també defensaven. En definitiva, es refereix a la implosió d'una taula reivindicativa pels drets civils que se sumava a les de la classe treballadora i el moviment antiesclavista.

Una altra producció recent que ens acosta la realitat no tan llunyana de Suïssa és *El orden divino* (Petra Biondina Volpe, 2017), un fresc sobre el despertar feminista d'un col·lectiu de dones a un petit poble rural als anys setanta. A partir del conflicte que se li planteja a una veïna en el moment en que, trencant tots els esquemes, decideix buscar-se un treball a mitja jornada, pren consciència de les discriminacions masculistes que pateixen les dones al seu país. La paradoxa és que tingui lloc Suïssa, un estat que passa per ser reconegut com un dels més exemplarment democràtics. Sembla però, que només ho era per a una part de la població: solament els homes i les dones solteres podien treballar sense entrebancs i només els homes podien votar. En aquest país, no es va reconèixer el dret de vot de les dones fins l'any 1970 a les eleccions municipals, i fins el 1971 a les eleccions generals i cantonals. No va ser fins el 27 de novembre de 1996 que es va normalitzar la situació al cantó d'Appenzell pel que feia a les eleccions pròpies. La directora del film —que, per cert, comptà amb un equip exclusivament femení per a la realització d'aquest film— descriu aquest moment petit en que la presa de consciència s'estén com una taca d'oli que acaba congregant a moltes de les dones del poble i confirma que allò personal és també una qüestió política.

CINEMA I MEMÒRIA HISTÒRICA

El cinema que retrata períodes històrics a través de la ficció, com *Clara Campoamor, la dona oblidada* (Laura Mañá, 2011), té una particularitat que la diferencia de la resta de gèneres: la càmera construeix un punt de vista propi des del qual organitzar un discurs i a través d'aquest, la interpretació històrica. És un concepte conegut com a doble representació, ja que el cinema ja és en si un artefacte artificial, en el sentit de no succeïx sinó que és volgudament creat, al qual s'ha d'afegir el moment històric que vol retratar-se. Per això en les pel·lícules que ficcionalitzen escenaris històrics concrets, la qüestió de la versemblança és fonamental. Com a espectadors i espectadores, no podrem saber mai si les coses van ocórrer tal com ens ensenyen, però ens hi avoquem també per l'interès que ens suscita la qüestió, sabent que és una construcció; esdevenint així part activa en la producció de sentit històric de la pel·lícula.

A aquestes idees recollides al llibre *La representación cinematográfica de la historia* (J.E. Monterde et al., 2002) se li afegeix una altra de destacada sobre el poder del cinema històric: “sirve para que el espectador olvide la aparentemente insalvable separación entre pasado y presente, para ponerle entre una situación conflictiva frente a la seguridad de un pasado ya clausurado y superado, fosilizado en las páginas

de los libros de Historia e inoperantes sobre la actualidad”¹. Un cinema que, en definitiva, permet no només l'aproximació a esdeveniments històrics ja ocorreguts sinó que, en portar-la al present, dota la història d'un sentit viu.

Quan parlem de cinema, encara que sigui cinema històric, no podem oblidar que qualsevol imatge és sempre una representació, per molt que s'assembli a allò referenciat.

Cal recordar, doncs, que qualsevol relat de la història és això: un relat. En la recerca d'allò que va ser, que ja no existeix, no podem deixar de tenir en compte des d'on partim, des d'on expliquem, des d'on ens preguntem què va passar. És en aquest complicat escenari on es desenvolupen els films que representen moments del passat històric, quan és pertinent preguntar-se sobre l'ètica que regeix la representació. Si “l'única cosa que enuncia un film històric no és més que una interpretació”¹, el que ens acabem trobant és que aquests films, aquests relats que interpreten la història ens parlen més de l'època en que estan fets que de l'època que recreen. Per això el títol de la pel·lícula *Clara Campoamor, la dona oblidada*, no és en va: remet a les ganes de reivindicar les aportacions de la política i activista, des del present, dècades després de les seves fonamentals aportacions, com una forma doble d'homenatge i reivindicació.

1. Monterde, José Enrique; Solà, Anna; Selva, Marta. *La representación cinematográfica de la historia*. Akal, Barcelona, 2002. P. 73.

MITIN RADICAL EN BARACALDO

En Baracaldo se ha celebrado un importante acto de propaganda republicana organizado por el partido radical. En la fotografía superior, la señorita Clara Campoamor rodeada de un grupo de mujeres que la rinden homenaje por su calurosa defensa del voto femenino. En la fotografía inferior, la Mesa organizadora del acto.

Fragment d'hemeroteca de la militància de Clara Campoamor.
Heraldo de Madrid, 7/12/1931.

La pràctica memorística

La memòria es el mecanisme que permet a l'individu de relacionar-se amb el passat.

Quan les idees o impressions del passat són compartides per altres individus es pot parlar de memòria col·lectiva. La memòria col·lectiva està en permanent relació amb el discurs històric i, com dèiem abans, el discurs històric és present també en el cinema històric inclòs el documental. El paper del cinema en relació amb la memòria col·lectiva pot prendre diverses formes: des de la recuperació del passat en clau nostàlgica, complaent o fins i tot de compassió per allò perdut, fins a l'elaboració crítica que implica un judici sobre el passat i sobre les condicions sota les quals la memòria ha conservat el record d'aquell passat.

El recull del relat de la memòria oral fa que aquesta esdevingui un document més. I si bé és cert que la memòria és subjectiva i vulnerable, fàcil de tergiversar i pot ser que estigui exagerada, com diuen els documentalistes Montse Armengou i Ricard Belis, la seva inexactitud no invalida el relat. Això s'explica perquè "la seva missió no és establir una veritat asèptica ni pressuposar que el document-paper és més verídica que el document-veu". La memòria dota així de sentit als esdeveniments del passat: en forma de veu, d'imatges i també de documents, que creen un arxiu. La particularitat de l'arxiu, compartida amb la de cert dispositiu cinematogràfic, és la d'enllaçar amb el futur: permeten el reconeixement d'un passat que pot ser dolorós de recordar i que és impossible d'oblidar. Arxiu i cinema poden ser concebuts com a pràctiques memorístiques, creadors de l'altre relat o d'aquell que no és oficial.

Activitats abans del visionat

1

El 8 de març del 2017, el Congreso de los Diputados va reubicar el bust de Clara Campoamor, obra de l'artista Marina Núñez del 2006, i va batejar la sala on s'ubica amb el nom d'aquesta diputada sufragista.

Investigar els motius d'aquest doble gest, justament en aquesta data, i la importància d'aquest trasllat. Si no teniu prou informació sobre la rellevància de la figura de Clara Campoamor, aquesta activitat es pot reservar per a després del visionat.

Analitzar detingudament la imatge (disponible en línia) de l'escultura i fer un comentari artístic d'aquesta obra:

- Què creieu que representa el doble bust de Clara Campoamor? Per què un d'ells està situat dins d'una peanya transparent, que recorda a una urna? Per què l'altre bust, fet de metacrilat, està il·luminat? Quina relació pot tenir la vitrina amb l'assoliment de la diputada del Partit Radical?
- Les làmines metàl·liques del bust de dins la peanya contenen fragments de frases a favor i en contra la concessió del vot a les dones, pronunciades durant el debat parlamentari protagonitzat per Campoamor i la resta de diputats el dia que s'havia de sotmetre a votació el sufragi femení. Quin és el sentit d'incloure les opinions contràries, en una obra que reivindica l'assoliment d'aquest dret democràtic per part de les dones?

Regina Arrieta, una refugiada de la Guerra Civil espanyola, és l'autora d'aquesta cita: “*Para ellos los honores, para nosotras el olvido.*”

2

Fer una petita recerca sobre les aportacions de les dones a la II República: com van participar de la transformació de la societat, quines millores van repercutir directament sobre les seves vides i quin és el significat de les paraules de Regina Arrieta.

3

Proposar una activitat creativa: en petits grups cooperatius, recollir el testimoni audiovisual d'algun familiar de l'alumnat (l'avi o l'àvia, per exemple) al voltant d'alguna qüestió que penseu pugui ser interessant de documentar i compartir: com era la vida quan eren petits, quina era la seva relació amb el cinema quan eren joves, com van viure la Guerra Civil... És important recordar que per fer una bona entrevista cal documentar-se prèviament, preparar les preguntes i escoltar allò que la persona entrevistada ens explica, per tal d'aprofitar al màxim la informació que ens proporciona. Per tal d'afegir significat a les imatges, podeu triar una localització per filmar que estigui relacionada amb la temàtica de l'entrevista.

Les diputades Margarita Nelken, Victoria Kent i Clara Campoamor van ser les tres primeres polítiques espanyoles, escollides democràticament durant la II República. Era l'època on tot i poder ser escollides, a les dones no se'ls permetia votar.

4

Investigar en què més van ser pioneres Nelken i Kent.

Proposar una redacció breu sobre una dona que sigui rellevant per cada membre de la classe, bé sigui perquè és un referent conegut com algú molt important per a vosaltres.

5

La filmografia de Laura Mañá, directora de *Clara Campoamor, la dona oblidada* (2011) és extensa i diversa, i entre tots tots els títols destaca, per similitud, la pel·lícula *Concepción Arenal, la visitadora de cárceles* (2012). Mirar-ne el tràiler i buscar la sinopsi:

- Qui fou Concepción Arenal?
- Per què Laura Mañá ha volgut dedicar-li una pel·lícula?
- Partint del fet que totes dues són biopics, quines semblances pot tenir el relat al de la tv-movie Clara Campoamor? I quines diferències?
- Com pot contribuir el cinema i l'audiovisual al reconeixement de les aportacions de les dones al llarg de la història? Poseu exemples de pel·lícules ho sèries que, segons vosaltres, també hi hagin contribuït.

Activitats després del visionat

1

El 12 de febrer del 2014, Google llançava aquest Doodle dedicat al 126è aniversari del naixement de Clara Campoamor. Analitzar la representació de la il·lustració:

- Per què podem dir que ofereix una visió edulcorada de la figura de la política?
- Com va ser la reacció majoritària dels seus companys del Parlament, davant les seves propostes?
- Comentar si és important que, malgrat tot, Google l'hagi destacada i el perquè.
- Per grups, buscar doodles d'altres figures femenines rellevants de la història la contribució de les quals considereu rellevant, i exposar-ne els motius davant de l'aula. Tothom coneixia l'existència d'aquestes dones? Per què creieu que és així?

A la tv-movie *Clara Campoamor, la dona oblidada* apareixen diversos elements que doten de versemblança el relat, com per exemple titulars de diaris, entrevistes, portades, o fragments de discursos i intervencions dels i les polítics. Visitar l'hemeroteca digital de *La Vanguardia* (11/08/2004) on recuperen el [discurs de l'1 d'octubre de 1931](#) de la diputada Campoamor a Las Cortes Constituyentes de la Segona República, pel Partido Republicano Radical. Llegir-lo amb deteniment i contestar:

2

- Per què comença la intervenció en referència a la seva col·lega, la també diputada Kent? Quins posicionaments compartien i en què diferien les dues diputades? Creieu que és just el posicionament de Victoria Kent i part de l'hemicicle de no permetre votar a les dones per por a uns resultats concrets? Com relaciona Kent i part dels partits d'esquerra l'analfabetisme de les dones i el paper de l'Església amb uns resultats electorals concrets?

- ¿Com relaciona Campoamor el paper de les dones a favor de la llibertat amb les protestes que van protagonitzar aquestes contra la Guerra del Marroc o de Cuba?
- ¿A què es refereix Clara Campoamor amb les paraules: “No cometáis un error histórico que no tendréis nunca bastante tiempo para llorar al dejar al margen de la República a la mujer”?

3

Proposar la preparació d'un cinefòrum a l'aula, dividint-la en quatre grups. Cada un d'ells ha de fer una proposta de programació d'una pel·lícula amb una breu presentació davant la resta de grups, amb l'única premissa que la tria ha de reivindicar els drets de les dones o retre homenatge a les aportacions d'una dona en concret. Un cop realitzades les presentacions, es votarà i visionarà la més ben valorada. Per preparar la proposta de programació, cal treballar:

- a. Fitxa tècnica (títol, direcció, any, país, durada, repartiment, guió, música original, etc.)
- b. Sinopsi
- c. Tema sobre els drets de les dones que reivindica
- d. Motius pels quals la pel·lícula es posa en valor
- e. Premis
- f. La opinió de la crítica
- g. Imatges, pòster i/o tràiler promocional

L'aventura amorosa de Clara Campoamor amb el periodista és un trencament en el to de la pel·lícula, dedicat en gran part a la seva vida laboral i als assoliments aconseguits en terreny polític. Reflexionar sobre la trama narrativa romàntica:

4

- Quin creieu que és, per la directora, l'objectiu d'incloure-la? Què penseu que aporta a la pel·lícula, si és que hi aporta alguna cosa.
- A partir de les intervencions de la mare de Campoamor, la seva cunyada o el seu germà, comentar el punt de vista de la família sobre el fet que la protagonista no tingui plans de boda ni familiars a la vista.
- Intentar imaginar si Clara Campoamor hagués sigut un home, si aquesta part de la pel·lícula en relació a la vida personal també hi hagués tingut cabuda, i per què. Pot ajudar a la reflexió repassar el paper de l'amor i les relacions en algunes pel·lícules de súper herois o personatges masculins destacats de la història.

5

Visionar la pel·lícula *Las trece rosas* (Emilio Martínez-Lázaro, 2007), sobre el fusilament franquista a 13 joves militants republicanes i d'esquerres de les Juventudes Socialistas Unificadas, condemnades en un judici sumaríssim a porta tancada acabada la Guerra Civil.

Llegir posteriorment l'article "Las 13 rosas en siete momentos documentales: el archivo de las víctimas" (12/02/2013) a <https://archivisticayarchivos.wordpress.com/2013/02/12/las-trece-rosas-en-siete-momentos-documentales-el-archivo-de-las-victimas/>, i redactar una reflexió sobre els vincles entre l'arxiu amb relació a la pel·lícula i al llibre que li donà origen.

Fer recerca sobre la investigació de la Fiscalia al polític de Vox Javier Ortega-Smith per un delictes d'odi a *las 13 rosas* (27/7/2020).

DOCUMENTACIÓ RELACIONADA

Filmografia d'interès

- Sufragistas* (Sarah Gavron, 2015)
Las sufragistas (Ana Cruz Navarro, 2012)
El orden divino (Pedra Biondine Volpe, 2018)
She is beautiful when she is angry (Mary Dore, 2014)
La llum d'Elna (Sílvia Quer, 2017)
Pago justo (Nigel Cole, 2010)
La ley (Christian Faure, 2014)
Concepción Arenal, la visitadora de cárceles (Laura Mañá, 2012)

Bibliografia i altres recursos emprats

- Armengou, Montse; Belis, Ricard. *Banc Audiovisual de la Memòria Democràtica*. Paidós Estudio, Barcelona, 1999.
Baquero, Juan Miguel. *El país de la desmemoria. Del genocidio franquista al silencio interminable*. Roca, Barcelona, 2019.
Monterde, José Enrique; Solà, Anna; Selva, Marta. *La representación cinematográfica de la historia*. Akal, Barcelona, 2002.